

DA LI ĆE OVAJ EKONOMSKI PROGRAM ZNAČITI PREKRETNICU ZA PRIVREDNI OPORAVAK SRBIJE?

DŽEJMS RUF

šef Misije MMF-a za Srbiju

Rezultati bolji od projekcija, ali posao još nije završen

Iz makroekonomske perspektive, program za Srbiju jedan je od najboljih slučajeva u istoriji MMF-a, ali Srbija još ima puno toga da uradi. Prihodi stanovništva su bolno niski po zapadnim standardima, a da bi se to promenilo potrebno je da rast bude znatno brži od tri procenta, da se privatni sektor ojača i proširi, a da se javni sektor smanji. Dobra vest je da vladin program ima za cilj ostvarenje upravo tih ciljeva

EKONOMSKI PROGRAM KOJI Srbija sprovodi uz podršku MMF-a je peti od 2000. godine. Većina prethodnih programa je uspjela da ostvari kratkoročnu makroekonomsku stabilizaciju. Međutim, nisu odlučno rešili osnovne probleme ekonomije. Te strukturne slabosti su na kraju podriale kratkoročno poboljšanje, pa smo videli da rast usporava i da se ponovo pojavljuju fiskalni problemi. Aktuelni program je premašio sva očekivanja u pogledu rasta, investicija, zaposlenosti i fiskalnog prilagođavanja. Ipak, održivost ovih poboljšanja će zavisiti od uspešnog okončanja ambicioznog programa strukturnih reformi čiji je cilj da transformiše Srbiju u savremenu tržišnu privredu, spremnu da se uspešno nadmeće u okviru EU.

Pogledajmo ukratko dosadašnja dostignuća. Na početku programa, početkom 2015. godine, Srbija se ponovo nalazila u veoma lošoj situaciji. Rast je u proteklih pet godina iznosio u proseku samo 0,3 procenta – i to izuzimajući pad u 2009. godini usled svetske finansijske krize. Fiskalni deficit je narastao na skoro sedam procenata BDP-a, javni dug je bio na putanju vrtoglavog rasta i gomilali su se rizici u bankarskom sektoru.

Mnogi – uključujući i neke u MMF-u – mislili su da je program optimističan, jer predviđa da bi iz tih problema Srbija mogla da se izvuče do 2017. godine, uz skroman rast, fiskalni deficit od četiri procenta BDP-a i stabilizaciju duga. Šta vidimo umesto toga? Već u 2016. godini rast od skoro tri

procenta, deficit od 1,4 odsto BDP-a i dug u padu. I, što je veoma važno, nagli pad nezaposlenosti, kao i problematičnih kredita, koji su još od krize predstavljali problem za bankarski sistem. Iz makroekonomske perspektive, to je jedan od najboljih slučajeva u istoriji programa MMF-a u kojima su rezultati nadmašili projekcije.

Dakle, treba li da svi proglasimo da je ostvaren uspeh i da je posao završen? Ne treba žuriti. Srbija još ima puno toga da uradi. Prihodi stanovništva u Srbiji su bolno niski po zapadnoevropskim standardima, a da bi se to promenilo potrebno je da rast bude znatno brži od 3 procenta. Na nivou od preko 70 procenata BDP-a, javni dug je još uvek visok i osetljiv na promene eksternih uslova ili pad ekonomske aktivnosti. Što je još bitnije, tranzicija ka tržišnoj ekonomiji daleko od toga da je završena. Privreda je još uvek preopterećena neefikasnim javnim sektorom i premalo se oslanja na produktivni privatni sektor. Razmere tog problema ilustruje nekoliko statističkih podataka:

Gubici u mnogim javnim preduzećima su toliko veliki da bi državi bilo jeftinije da plaća radnike da ostanu kod kuće nego da nastavi da subvencijama ta preduzeća održava u životu.

Možda trećina zaposlenih u privatnom sektoru radi u svojoj ekonomiji, čime se radnicima uskraćuju prednosti rada u formalnom sektoru, a javnom sektoru sredstva i stvara nelojalna konkurencija legitimnom poslovanju.

Možda trećina zaposlenih u privatnom sektoru radi u svojoj ekonomiji, čime se radnicima uskraćuju prednosti rada u formalnom sektoru, a javnom sektoru sredstva i stvara nelojalna konkurencija legitimnom poslovanju. Uz to, plate u javnom sektoru su u proseku više nego u privatnom, a pružanje javnih usluga je i dalje na niskom nivou

ZORAN LONČAREVIĆ

Plate u javnom sektoru su u proseku više nego u privatnom, a pružanje javnih usluga je i dalje na niskom nivou.

Broj penzionera koji dobijaju primanja od države je sada veći od broja radnika u privatnom sektoru koji uplaćuju doprinose penzijskom sistemu.

Zato je jedini način da prihodi stanovništva u Srbiji rastu na održiv način taj da se privatni sektor ojača i proširi, a da se javni sektor smanji – kako u smislu veličine, tako i u smislu njegove uloge u ekonomiji. Dobra vest je da vladin program ima za cilj ostvarenje upravo tih ciljeva:

Makroekonomska stabilnost je neophodna da bi privatni sektor napredovao i dalje je u fokusu programa. Posle uspeha u stavljanju fiskalnog bilansa pod kontrolu, u kombinaciji sa pažljivim upravljanjem monetarnom politikom, sada je izazov da se ojačaju institucionalni okviri kako bi se obezbedila održivost ostvarenih rezultata.

Poslovno okruženje se poboljšava putem pravne, regulatorne i administrativne reforme. Značajan uspeh predstavlja ugrađivanje dozvola, ali ima još mnogo toga što treba da se uradi na pojednostavljenju poreske administracije, a naročito na obezbeđivanju efikasnijeg i predvidljivijeg pravosudnog sistema.

Došlo je do neophodnog povećanja javnih investicija. Međutim, javnoj infrastrukturi je preko potrebna obnova kako bi bolje podržavala privrednu aktivnost, i treba više toga uraditi da bi se poboljšala identifikacija, procena i koordinacija investicionih projekata.

Problem sive ekonomije se rešava kako poboljšanjem podsticaja za uključivanje u formalni sektor tako i jačanjem inspekcije i kontrole primene zakona.

Finansijski sektor je prošao kroz dalekosežne reforme kako bi se obezbedilo da banke budu zdrave i spremne da igraju svoju ulogu u podržavanju investicija i rasta, dok aktuelna strategija za rešavanje problematičnih kredita i dalje donosi rezultate. Reforma državnih finansijskih institucija je i dalje prioritet kako bi se poboljšala efikasnost i obezbedilo da se odluke o kreditiranju donose isključivo na komercijalnim osnovama, izbegavajući fiskalne rizike koji su se ostvarivali u prošlosti.

Broj zaposlenih u sektoru države i plate su već bili predmet linearnog smanjenja. Sad je prioritet ciljano restrukturiranje u oblastima kao što su zdravstvo i obrazovanje, kako bi se broj i kvalifikacije zaposle-

Broj zaposlenih u sektoru države i plate su već bili predmet linearnog smanjenja. Sad je prioritet ciljano restrukturiranje u oblastima kao što su zdravstvo i obrazovanje, kako bi se broj i kvalifikacije zaposlenih poklopili sa potrebama stanovništva, kao i sistem plata koji nagrađuje najkvalifikovanije i najvrednije zaposlene. Još nema rešenja za neka preduzeća koja već dugo predstavljaju problem – naročito u sektorima energetike i rudarstva – i koja i dalje odvlače resurse i predstavljaju fiskalne rizike

nih poklopili sa potrebama stanovništva, kao i sistem plata koji nagrađuje najkvalifikovanije i najvrednije zaposlene.

Ostvaren je važan napredak u rešavanju pitanja propalih državnih preduzeća, kroz privatizaciju nekih održivih preduzeća i poboljšanje efikasnosti javnih preduzeća poput železnice. Međutim, i dalje nedostaju rešenja za neka preduzeća koja već dugo predstavljaju problem – naročito u sektorima energetike i rudarstva – i koja i dalje odvlače resurse i predstavljaju fiskalne rizike.

Vlada je postigla umereno smanjenje rashoda za penzije u odnosu na BDP, ali da bi to bilo održivo, potrebno je da se reše nejednakosti u tom sistemu kao što su neopravdani beneficirani radni staž ili previše izdašna rešenja u pogledu porodičnih penzija – i da se izbegne bilo kakvo nazadovanje u reformi starosnih granica za penzionisanje ili penala za prevremeno penzionisanje. Istovremeno, potrebno je imati na umu da će se Srbija i dalje suočavati sa kombinacijom visoke potrošnje za penzije i nezadovoljstva penzionera koji smatraju da ne dobijaju ono što zaslužuju – jednostavno zbog velikog i rastućeg udela penzionera u populaciji.

Gore pomenute reforme su očigledne i neophodne sa ekonomskog stanovišta – ukoliko se dovrše, dovešće do konkurentnije i dinamičnije ekonomije, u kojoj bi rasli prihodi svih. Ali to ne znači da su reforme lake. Prvo, za njih je potrebna trajna politička i makroekonomska stabilnost. Drugo, reformama će se prirodno protiviti interesne grupe koje profitiraju od statusa kvo. Međutim, novija istorija transformacije u centralnoj i istočnoj Evropi jasno pokazuje da su zemlje koje su bile u stanju da prevaziđu te prepreke beležile brz rast i brzo hvatale korak sa razvijenijim zemljama. Centralna Evropa i baltičke zemlje su sada na nivou od dve trećine dohotka zapadne Evrope, u poređenju sa oko jednom trećinom u slučaju Srbije. Srbiji ne fali ljudski kapital da bi mogla da dođe do te pozicije. Sve se svodi na to da se uspostave dobra organizacija i podsticaji da bi ljudi ostvarili svoj potencijal. Zato sam ovaj članak započeo pitanjem: nasleđe aktuelnog programa da zavisiti od toga da li će se u narednim mesecima i godinama do kraja sprovesti strukturne reforme koje su njime predviđene. Ipak, dosadašnji rezultati su odlični i uveren sam da će to pomoći da se obezbedi politička i opšta podrška za reforme koje tek predstoje.